

Germánie

Cornelius Tacitus

I. Všeobecná část

A. Zeměpisná poloha a původ

1. Hranice Germánie

Germánie jako celek je oddělena od Galů, Raetů a Pannoniů řekami Rýnem a Dunajem, od Sarmatů a Dáků vzájemným strachem nebo horami. Ostatní její hranice obtéká Oceán, objímající rozlehlé poloostrovy a nesmírné prostory ostrovů. Některé národy a některé krále jsme poznali teprve nedávno, když je pro nás objevila válka.

Rýn, pramenící na nepřístupném a strmém vrcholku Raetských Alp, obrací se mírným obloukem k západu a mísí své vody se severním Oceánem. Dunaj, vyvěrající na mírném, poněkud stoupajícím svahu pohorí Abnoba, teče územím mnoha národů, až se nakonec vlévá šesti rameny do Černého moře; sedmé ústí se ztrácí v bažinách.

2. Původ Germánů

O Germánech samotných bych věřil, že jsou původními obyvateli a že jsou prakticky bez příměsi cizí krve, která by se tam dostala od příslušníků jiných národů, ať už by přišli jako dobyvatelé, nebo jako hosté, protože kdo chtěl v dávných dobách změnit sídlo, nepřecházel po zemi, ale jezdil na lodi. Plavidlo z našich krajů se však jen vzácně vypraví na onen nesmírný Oceán, rozlévajícím se do nedohledna a patřícím tak říkajíc už jinému světu. Vždyť také, i kdybychom nechali stranou nebezpečí bouřlivého a neznámého moře, kdo by měl chuť opustit Asii, Afriku nebo Itálii a vystěhovat se do Germánie s krajinou bez půvabu, podnebím drsným a způsobem života a celkovým vzhledem smutným pro každého, kdo tu není doma.

Starobylými písněmi, které jsou jejich jediným prostředkem, jak si připomenout minulost, oslavují Germáni boha Tuistona, zrozeného ze země. Přisuzují mu syna Manna, praotce a zakladatele jejich národa, a Mannovi zas tři syny, podle nichž se nazývají Ingaevonové sídlící nejbliž k Oceánu, Hermionové ve vnitrozemí a Istaevonové, což jsou všichni ostatní. Někteří tvrdí, vždyť s dávnými časy lze nakládat libovolně, že bylo víc božích synů a víc názvů kmenů - Marsové, Gambriovové, Suebové, Vandiliové, to prý jsou pravá starobylá jména.

Naproti tomu název Germánie prý je nový, daný teprve nedávno, protože si ti, kteří první překročili Rýn a zahnali Galy, dnešní Tungrové, tenkrát říkali Germáni. Toto jméno patřící jednomu kmeni, ne celému národu, poněkud převládlo, takže pak nejdříve jménem Germáni označovali všechny poražené, myslím že ze strachu, a brzy si tak říkali i oni sami.

3. Báje o Herculovi a Odysseovi

Germáni tvrdí, že u nich byl i Hercules, a zpívají o něm jako o prvním ze všech hrdinů, když se chystají vytáhnout do boje. Mají ještě jiné písně, jejichž přednesem, zvaným barditus, rozpalují svou statečnost, a zpěv sám je jim předpovědí výsledku bitvy: buď totiž naháněj strach nepříteli, nebo se sami děsí podle toho, jak se zpěv rozléhá v řadách bojovníků. Zdá se jim, že spíš než lidské hlasy zaznívá tu souzvuk statečných srdcí. Snaží se především o

drsnost zvuku a tlumené dunění a nastavují proti ústům štít, aby hlas odrazem zesílil a nabyl plnosti a mohutnosti.

Někteří se však také domnívají, že i Odyseus byl na své dlouhé, bludné pouti, opředené bájemi, zanesen až do tohoto moře, přišel do Germánie a založil a pojmenoval Asciburgium, ležící na břehu Rýna a podnes obývané. Dokonce prý byl kdysi v těch místech nalezen oltář zasvěcený Odysseovi, na němž bylo připsáno i jméno jeho otce Láerta. Jsou prý také ještě dnes v pohraničním území germánsko-raetském nějaké pomníky a náhrobky s nápisy psanými řeckým písmem. Nemám v úmyslu podepřít to důkazy, ani to vyvracet; jak kdo uzná za vhodné, ať tomu věří, nebo nevěří.

4. Charakteristické znaky

Já sám se přikláním k názoru těch, kteří se domnívají, že Germáni jsou národem svébytným, nesmíšeným, jen sobě podobným, neporušeným sňatky s příslušníky jiných národů. Proto je také tělesný vzhled u všech týž, třebaže jde o tak velký počet lidí: sveřepé modré oči, nazrzlé vlasy, urostlá těla, silná, avšak jen tenkrát, když útočí. V práci a námaze nejsou zdaleka tak vytrvalí, vůbec nejsou schopni snášet žízeň a vedro, kdežto na mráz a hlad jsou vlivem klimatu a půdy navyklí.

5. Půda, podnebí, plodiny

Země se sice v lecčems svým vzhledem liší, vcelku však bud nahání strach hlubokými lesy, nebo odpuzuje bažinami; je vlhčí směrem ke Galii, větrnější směrem k Noriku a Pannonii. Je dost úrodná, ovocným stromům se v ní však nedaří. Drobného dobytka se tu chová dost, ale většinou moc nevyroste. Ani hovězí dobytek se nemůže pochlubit krásou, která mu přísluší, a ozdobou čela. Germáni si potrpí na množství, to je jejich jediné bohatství, to je těší nejvíc.

Zlato a stříbro jim bohové odepřeli - těžko říci, zda z náklonnosti, nebo z hněvu. Neodvažují se však tvrdit, že by v Germánii vůbec žádná stříbrná nebo zlatá žíla nebyla - kdopak po ní pátral? Vlastnictví a užívání drahých kovů na ně příliš nepůsobí. Je možno vidět, že stříbrným nádobám darovaným jejich vyslancům nebo náčelníkům nepřikládají větší cenu než nádobám hliněným.

Ovšem naši nejbližší sousedé mají vlivem obchodních styků zlato a stříbro ve vážnosti, znají některé naše peníze a dávají jim proto přednost, avšak obyvatelé

vnitrozemí zůstávají při prostším a starším výměnném obchodu. Pokud jde o mince, zamlouvají se jim staré, už dávno známé, denáry se zoubkovaným okrajem a s obrazem vozu s dvojspřežím. Stříbro je vyhledávanější než zlato, ne snad z nějaké záliby, ale protože stříbrňáků je na stejnou sumu větší počet a hodí se proto líp pro lidi, kteří kupují obyčejné věci nevelké ceny.

B. ZPŮSOB ŽIVOTA

a. Veřejný život

6. Vojenská organizace

Ani železa u nich moc není, jak vyplývá z typu jejich zbraní. Jen málo jich užívá meč nebo delší kopí. Nosí oštěpy neboli frameje, jak jim říkají, s čepelí úzkou a krátkou, ale tak ostrou a vhodnou k užívání, že jim táž zbraň slouží podle potřeby buď k boji zblízka, nebo k házení. Jezdec se spokojuje štítem a frameou, pěšáci používají i menší házecí kopí, každý jich má větší počet a dohodí neuvěřitelně daleko; bojují s nahou hrudí nebo jen lehce zahalení pláštěm. Nepotrpí si na okázalou výzdobu, jen štíty pomalovávají nejvybranějšími barvami, aby je od sebe odlišili. Málokterí mají krunýř, jen tu a tam někdo kovovou nebo koženou přílbu.

Koně neupoutávají pozornost ani vzhledem, ani rychlostí; ale Germáni s nimi ani nenacvičují různé obraty, jak je zvykem u nás: jezdí na nich přímo vpřed, nebo je nechávají zatáčet jediným obratem doprava v tak pevně spojeném oblouku, že žádný z jezdců nezůstává pozadu.

Vcelku lze říci, že víc síly je v pěchotě, a proto Germáni bojují ve smíšených útvarech. Postupují tak, že vybírají ze všeho mladého mužstva ty nejhbitější a stavějí je do první řady - jejich rychlost je vhodná a přiměřená boji jízdy. I jejich počet je pevně stanoven, stovka z každého kraje, a tak se také u nich takový útvar jmenuje: původní určení počtu je nyní jménem a čestným titulem.

Bitevní šik se skládá z klínů. Ustoupit z místa považují spíš za věc taktiky než za projev zbabělosti, jen když dojde znova k postupu. Raněné a padlé druhy odnášejí i z bitev s pochybným výsledkem. Vrcholem hanby je přijít o štít; člověk, který takto ztratil čest, nesmí se zúčastnit bohoslužeb ani chodit do sněmu, a tak mnozí, kteří přežili válku, ukončili bezectný život oprátkou.

7. Řízení vojska

Krále si vybírají podle urozenosti, velitele podle statečnosti. Moc králů není neomezená zvůle a velitelé působí daleko spíše svým příkladem než rozkazem: jestliže jsou vždy na svém místě, jestliže na sebe dokážou upozornit, jestliže bojují v první řadě, staví je v čelo obdiv, který k nim ostatní pociťují. Avšak nikdo nemá právo odsoudit k smrti nebo uvěznit, ba ani tělesně potrestat, kromě kněží, a to ještě ne jako trest nebo na rozkaz velitele, ale jako by to nařizoval bůh, který podle jejich víry stojí po boku bojovníků. Proto také nosí do bitvy sošky zvířat a symboly, které vezmou z posvátných hájů.

Hlavní pobídkou ke statečnosti je to, že oddíl jízdy nebo pěchoty není utvořen náhodou jako libovolné seskupení, ale že to jsou vždy členové téže rodiny a příbuzní; a v bezprostřední blízkosti jsou lidé jim nejdražší, takže bojovníci slyší své ženy křičet a své děti plakat. Jejich svědectví je pro každého nejsvětější, jejich pochvala nejcennější. Se svými ranami přicházejí k matkám nebo manželkám, a ty bez zděšení počítají a prohlížejí zranění a přinášejí bojovníkům jídlo a povzbuzení.

8. Postavení ženy

Existují zprávy o tom, že víc než jednou, když už bitevní šik kolísal a zdálo se, že se rozpadne, obnovily ženy pořádek svými naléhavými prosbami a tím, že odkryly hrud' a poukazovaly na hrozící zajetí. Z toho mají totiž Germáni daleko větší hrůzu kvůli svým ženám než kvůli sobě samým, takže jsou mnohem účinněji zavázány ty obce, jimž se uloží dát mezi rukojmí i dívky z urozených rodin.

Germáni dokonce věří, že ženy mají v sobě něco božského a věsteckého, nepohrdají proto jejich radami a dbají na jejich výroky. Sami jsme přece za vlády zbožněného Vespasiana zažili, že Velea byla u mnohých z nich dlouho považována za božstvo. Ale už předtím uctívali Albrunu a mnoho jiných žen, a nebylo to z pochlebování, ani proto, že by z nich dělali bohyně.

9. Náboženství

Z bohů ctí nejvíce Mercuria a považují za bohubíbe přinášet mu o určitých svátcích i lidské oběti. Hercula a Marta usmiňují dovolenými oběťmi, totiž oběťmi zvířecími. Část Suebů obětuje i Ísidě. Nepodařilo se mi zjistit, kde je příčina a původ tohoto cizího kultu, jen náboženský symbol v podobě liburnské lodi nás poučuje, že jde o víru dovezenou.

Jinak neodpovídá jejich představě o velikosti nebešťanů, že by měli bohy zavírat mezi čtyřmi stěnami a zobrazovat je čímkoli podobné lidem. Zasvěcují jim háje a hvozdy a jmény bohů označují onu tajemnou bytost, kterou jim umožňuje vnímat jen jejich nábožná úcta.

10. Věštění

Věštná znamení a výklad boží vůle z losů berou tak vážně jako žádný jiný národ. Jejich způsob losování je prostý. Useknou větev plodného stromu, nařežou z ní krátké tyčinky, na ty vyryjí nějaké značky a rozhodí je nazdařbůh na bílou látku, ať padnou kam padnou. Potom kněz, jde-li o dotaz týkající se celé obce, nebo hlava rodiny, jde-li o dotaz soukromý, přednese modlitbu k bohům, s pohledem obráceným k nebi zvedne tři tyčinky, jednu po druhé, a podle značek, které tam předtím byly vyryty, podává výklad. Jestliže značky jednání zakazují, není možné ptát se týž den na tutéž věc podruhé; jestliže jednání dovolují, snaží se získat ještě potvrzení z jiných předpovědí.

Je u nich totiž známý i zvyk zjišťovat budoucnost z hlasů a letu ptáků, avšak zvláštností tohoto národa je zkoumat předpovědi a varování, která poskytují koně. V oněch hájích a hvozdech, o kterých jsem už mluvil, jsou chováni na veřejné útraty bílí koně, neposkvrnění žádnou prací ve službách člověka. Ty zaprahají do posvátného vozu, kněz a král nebo náčelník obce jdou vedle nich a pozorují, jak řehtají a odfrkují. Takovému předpovídání věří více než čemu jinému a to nejen prostí lidé, ale i urození a kněží. Ti totiž považují sami sebe jen za sluhy bohů, kdežto koně za jejich důvěrníky.

Je ještě jeden způsob, jak zkoumat budoucnost, tím zjišťují výsledek důležitých válek. Zmocní se jakýmkoli způsobem nějakého příslušníka národa, se kterým jsou ve válečném stavu, a nechají ho zápasit s vybraným bojovníkem svého národa - každý používá zbraně obvyklé ve své vlasti. Vítězství jednoho nebo druhého je považováno za předběžné rozhodnutí.

11. Sněm

O věcech méně důležitých se radí předáci o důležitějších všichni, ale tak, že i to, o čem rozhoduje lid, napřed projednávají předáci. Není-li nic nepředvídaného a náhlého, scházejí se v určité dny, když je buď nový měsíc, nebo úplněk. Tyto dny považují totiž za nejpriznivější pro začátek porad. Nepočítají dny jako my, ale noci. Podle nocí určují, kdy se sejdou, podle nocí se umlouvají. Domnívají se totiž, že noc přivádí den.

Z jejich svobody vyplývá jeden zlovyk: do sněmu se nescházejí naráz, ani jako lidé, kteří dostali rozkaz, ale liknavostí přicházejících se promarní dva i tři dny. Místa zaujímají tak, jak se komu líbí, a jsou ozbrojeni. Kněží, kteří mají při tom i právo trestat, nařídí ticho. Potom mluví král nebo někdo z předáků, pořadí je závislé na věku, urozenosti, válečné slávě a na schopnosti mluvit; víc záleží na tom, jak důležitá je rada, než na tom, jakou úřední moc má rádce. Jestliže se jim pronesený názor nelíbí, dávají hlukem najevo svůj nesouhlas, jestliže se jim líbí, bijí o sebe oštěpy. Pochvala zbraněmi je nejčestnější projev souhlasu.

12. Soudnictví

Na sněmu je také dovoleno žalovat a vést hrdelní pře. Tresty jsou různé podle provinění. Zrádce a přeběhlíky věšejí na stromy, zbabělce, lidi vyhýbající se válce a mravně úchylné ponoří do mokřiny a bažiny a naházejí na ně roští. Popravy jsou proto rozdílné, že při trestání má být na protispolečenské provinění poukázáno, kdežto neřestný čin má být skryt.

Ale i na lehčí provinění jsou ustanovovány odpovídající tresty. Kdo je usvědčen, je odsouzen k pokutě spočívající v určitém počtu koní a dobytčat. Část pokuty připadá králi nebo obci, část poškozenému nebo jeho příbuzným.

V týchž sněmech jsou také voleni náčelníci, kteří soudí v krajích a vesnicích. Každý z nich má k ruce sto mužů vybraných z lidu, ti mu radí a zároveň zaručují, že jeho rozhodnutí budou provedena.

13. Přijetí mezi dospělé

Avšak ať projednávají jakoukoli záležitost, a to jak veřejnou, tak soukromou, nikdy se neobjevují jinak než ve zbraň. Není však zvykem, aby někdo nosil zbraň, dokud ho obec neprohlásí za způsobilého. Při tom přímo na sněmu buď někdo z předáků, nebo otec, nebo příbuzný slavnostně odevzdá jinochovi štít a oštěp. To u nich odpovídá našemu oblečení mužské togy, to je první vyznamenání v mládí. Až do té doby jsou považováni za členy rodiny, od této chvíle jsou občany státu.

Mimořádná urozenost nebo velké zásluhy otců zajišťují uznání náčelníkovo i těm, kteří jsou ještě hodně mladí; takoví jsou pak přiřazováni k mužům starším, už v boji osvědčeným, a není to žádná hanba být spatřován jako člen družiny. V takové družině jsou dokonce různé stupně podle rozhodnutí toho, koho doprovázejí, a dochází k velkému soupeření jak mezi členy družiny o první místo u náčelníka, tak mezi náčelníky o to, kdo bude mít nejpočetnější a nejstatečnější družinu. Být stále obklopen velkým množstvím vybraných mladých mužů přináší důstojnost a moc, v míru je to ozdobou, ve válce ochranou. Nejen ve vlastním národě, ale i v sousedních obcích je pro každého předáka zdrojem proslulosti a slávy, jestliže jeho družina vyniká početností a statečností; za takovými přicházejí poselstva, takovým jsou přinášeny dary a často už jen jejich pověst stačí odvrátit válku.

14. Družina ve válce

Když dojde k boji, je hanbou pro náčelníka být překonán statečností, je hanbou pro družinu nevyrovnat se statečností náčelníkovi. Zdrojem potupy na celý život a ztráty cti však je přežít svého náčelníka a vrátit se bez něho z boje. Nejsvětější povinností je bránit a chránit náčelníka a přidat k jeho slávě i své statečné činy. Náčelníci bojují za vítězství, družina za náčelníka.

Jestliže rodná obec malátní dlouhým mírem a nečinností, odchází mnoho urozených mladíků na svou pěst k národům, které v té chvíli vedou nějakou válku, protože Germánům je klidný život nepříjemný, dále nebezpečí poskytuje víc možností, jak se zaskvít, a konečně velkou družinu není možno udržovat jinak než násilím a válkou. Vždyť od štědrosti svého náčelníka požadují onoho pověstného válečného koně i onen krvavý a vítězný oštěp a úlohu žoldu mají u nich hostiny, sice nepříliš úpravné, ale vydatné. Prostředky k takové štědrosti poskytuje válka a loupež. Víc práce by ti dalo přemluvit Germány, aby obdělávali půdu a čekali na sklizeň, než aby vyzývali nepřítele k boji a sklízeli zranění. V jejich očích je lenost a zbabělostí dobývat v potu tváře, k čemu si můžeš pomoci krví.

15. Družina v míru

Když někdy netáhnou do války, tráví čas lovem a ještě víc nečinností: oddávají se spánku a jídlu. Ti nejstatečnější a nejbojovnější nedělají vůbec nic, starost o dům, hospodářství a pole přenechají ženám a starcům, zkrátka nejslabším členům rodiny. Sami lenoší; je to podivný rozpor v povaze, že tíž lidé mají tak rádi zahálku a nenávidí pokoj a mír.

V obcích je zvykem, že jednotliví občané dobrovolně přinášejí náčelníkům darem dobytek nebo obilí. Je to přijímáno jako projev úcty, ale přispívá to i k uhrazení potřeb. Obzvláštní radostí je pro ně dostávat takové dary od sousedních národů - jsou posílány nejen jednotlivci, ale i celými obcemi, a bývají to vybraní koně, skvělé zbraně, medaile a řetězy. Od nás už se naučili brát i peníze.

b. Soukromý život

16. Bydlení

Je dostatečně známo, že germánské kmeny nebydlí ve městech, ba že dokonce ani nesnášejí souvislé osídlení. Mají domy oddělené a na různých místech, jak se komu zalíbila studánka, rovinka nebo lesík. Když zakládají vesnice, nepočínají si jako my a nestavějí domy těsně vedle sebe, aby se jeden druhého dotýkal, ale každý nechává kolem svého domu volné prostranství, buď na ochranu pro případ ohně, nebo proto, že neznají stavitelské umění. Nestavějí z kamene ani z cihel, na všechno používají hrubě otesané dřevo a nestarají se, jak to vypadá a zda je to hezké. Jen některá místa natírají s určitou péčí hlinkou, tak čistou a zářící, že to vypadá jako malba nebo kresba barvami. Také vykopávají podzemní skryše a navrch dávají silnou vrstvu hnoje; to je pak útočiště pro zimní období a zásobárna obilí, neboť taková místa zmírňují krutost mrazu, a jestliže přijde nepřítel, zpusťší všechno, co leží volně, co však je ukryté a zakopané, o tom se nedoví, nebo na to nepřijde, protože by to musil hledat.

17. Odívání

Jako oděv slouží všem plášť sepnutý sponkou nebo trnem, jestliže nemají sponku. Jinak jsou nezakryti a tráví celý den u hořícího krbu. Ti nejbohatší nosí kromě toho spodní oděv, který nesplývá jako šat Sarmatů nebo Parthů, ale těsně přiléhá, takže jsou všechny části těla zřetelně vidět. Nosí i zvířecí kůže, ti, kteří bydlí blízko Rýna, dost nedbale, kmeny vzdálenější mnohem pečlivěji, protože jim obchod neumožňuje žádný jiný přepych v oblékání. Vybírají si určité druhy zvířete a na stažené kožešiny našívají barevné kůžičky zvířat, která rodí vnější Oceán a neznámé moře.

Ženy se oblékají stejně jako muži, jen se poměrně často zahalují do lněných rouch a zpestřují je nachovou barvou; jejich vrchní šat nepřechází v rukávy, takže mají holé paže až k ramenům a nezakryta zůstává i horní část prsů.

18. Sňatky

Přesto tam jsou manželství přísná a v tomto bodě si jejich mravy zaslouží největší chválu. Vždyť se takřka jediní z barbarů spokojují jen jednou manželkou, kromě ojedinělých případů, kdy dochází k mnohoženství, avšak ne pro ukojení smyslnosti, nýbrž kvůli vznešenosti.

Věno nepřináší manželka manželovi, ale manžel manželce. Jsou při tom rodiče a příbuzní a posuzují dary - nejsou to však dary vybrané pro ženskou marnivost nebo takové, aby se jimi mohla mladá manželka ozdobit, nýbrž kusy dobytka, kůň s uzdou a štít s oštěpem a mečem. Výměnou za tyto dary dostane Germán nevěstu, a ona zas přinese nějakou zbraň svému ženichovi: to je považováno za nejpevnější pouto, za posvátné tajemství, to jsou jejich božstva ochraňující manželství. Aby si manželka nemyslila, že stojí stranou mužských zájmů nebo střídavého štěstí válečného, připomíná se jí hned na začátku jejího manželství, že přichází do manželova života jako družka v námahách a nebezpečí, aby v pokoji i v boji snášela a podstupovala totéž co muž. Takový smysl má spřežení volů, vystrojený kůň, darované zbraně. Tak má žít, tak má umřít: musí přijmout dary a odevzdat je svým synům neporušené, aby je od nich přijaly snachy, a ty pak aby je zas odevzdaly vnukům.

19. Manželství

Proto žijí germánské ženy cudně, nezkaženy svody divadel a dráždidly hostin. Tajné dopisování neznají ani muži, ani ženy. V tak početném národě dochází k cizoložství jen velmi vzácně. Potrestání manželské nevěry přichází okamžitě a je přenecháno manželovi: ostříhá jí vlasy, strhne z ní šat, před zraky příbuzných ji vyhodí z domu a žene ji karabáčem přes celou vesnici. Porušení cudnosti se totiž neodpouští; takové ženě nepomůže k manželovi ani krása, ani mládí, ani bohatství. Tam se totiž nikdo nesměje neřestem a nikdo neříká, že to s sebou nese doba, svádět a nechat se svádět. Líp jsou na tom ovšem stále ještě v těch obcích, kde se vdávají jen panny a kde má provdaná žena jednou provždy konec s nadějemi a přáními. Dostanou jediného manžela, tak jako mají jedině tělo a jediný život, aby se jejich myšlenky netoulaly za jeho smrt, aby se jejich touhy nepouštěly dál, aby v manželovi nemilovaly manžela, ale manželství.

Omezovat počet dětí nebo zabít některé z dětí později narozených je považováno za hanebnost a víc u nich zmohou dobré mravy než jinde dobré zákony.

20. Výchova a práva dětí

Ve všech domech vyrůstají děti polonahé a špinavé, až z nich jsou lidé s takovými údy a s takovými těly, jak je známe a jak je obdivujeme. Vlastní matka kojí každé dítě sama a nesvěřuje je služce nebo kojné. Panského synka bys nerozeznal od dítěte otroka podle jemnějšího vychování, žijí mezi týmiž zvířaty a spí na téže zemi, až věk oddělí svobodné a mužnost je přijme za vlastní.

V mladících se láska probouzí pozdě, proto není jejich mužná síla předčasně vyčerpána. Ani s dívkami se nespíchá; jejich mládí je stejné, podobná je jejich urostlost, a tak vstupují do manželství stejně zdravé a děti vydávají svědectví o zdatnosti svých rodičů.

Synové sester mají u strýců stejnou vážnost jako u otce. Někteří považují tento pokrevní svazek za posvátnější a těsnější než svazek mezi otcem a synem, a když přijímají rukojmí, raději vyžadují synovce, jako by tím svazovali svědomí pevněji a současně zavazovali širší rodinný okruh.

Dědici a nástupci jsou však jen vlastní děti, a tak není žádná závěť. Jestliže nejsou děti, dědí v druhém stupni bratři, strýcové z otcovy strany, strýcové z matčiny strany. Čím víc příbuzných pokrevních, čím větší počet příbuzných získaných přiznáním, tím příjemnější stáří; bezdětnost nepřináší žádné výhody.

21. Vztahy mezi jednotlivci.

Přejímat nepřátelství i přátelství jak po otci, tak po příbuzném je povinností; nepřátelství však není natrvalo nesmiřitelné, neboť i vražda se dá smýt jistým počtem kusů hovězího a drobného dobytka; zadostiučinění přijímá celý rod, s užitkem pro celou obec, protože nepřátelství mezi jednotlivci je příliš nebezpečné tam, kde je svoboda.

Družnost a pohostinství nejsou u žádného národa tak rozšířeny jako u Germánů. Odehnat někoho od prahu, ať je to kdokoli, je považováno za hřích - každý nabídne pohostinství tak nákladně, jak odpovídá jeho možnostem. Když jsou zásoby vyčerpány, ukáže dosavadní hostitel cestu k dalšímu a hosta k němu dovede; bez pozvání vejdou do nejbližšího domu. Na tom však nezáleží, jsou přijati se stejnou laskavostí. Pokud jde o právo na pohostinství, nikdo nerozlišuje známého od neznámého.

Požádá-li host při odchodu o něco, je zvykem jeho přání splnit, a stejně bez rozpaků může hostitel žádat oplátku. Z darů mají radost, avšak ani nepočítají, co dali, ani se přijatými dary necítí zavázáni,

22. Život v domě

Hned po procitnutí ze spánku, který obvykle protahují až do bílého dne, se jdou umýt, častěji v teplé vodě, vždyť u nich je zima dlouhá. Po umytí snídají, každý na svém sedadle, každý u svého stolu. Pak jdou po své práci a neméně často k hostině, vždy ozbrojeni. Strávit u pití den a noc bez přestávky není pro nikoho hanba. Jak to už mezi opilci bývá, vznikají často spory a ty se zřídka omezí na nadávky, častěji dochází k zabití a zranění.

Ale i o smířování nepřátel, uzavírání sňatků, vybírání náčelníků a konečně i o míru a o válce se obvykle domlouvají při hostinách, jako by nikdy jindy nebyla duše přístupnější upřímným myšlenkám nebo se víc nerozohnila pro myšlenky velké. Národ neúskočný a bezelstný odhalí při volnosti, jaká na takovém místě panuje, co bylo dosud tajností srdce, mysl všech je tedy odhalená a nahá. Druhého dne se věc projednává znova a obojí doba má zajištěno své právo: rozvažují, když nejsou schopni se přetvařovat, a rozhodují se, když se nemohou mýlit.

23/ Jídlo a pití

Jako nápoj jim slouží odvar z ječmene nebo pšenice zkvašený tak, že má určitou podobnost s vínem. Nejbližší sousedé Rýna kupují i víno. Pokrmy jsou prosté: plané ovoce, čerstvě ulovená zvěřina nebo tvaroh; zahánějí hlad, aniž jídlo nějak zvlášť upravují nebo koření. Vůči žízni není taková střídmost. Jestliže budeš shovívavý k jejich sklonu k pití a dáš jim, kolik budou chtít, budou snadněji přemoženi svými nectnostmi než zbraněmi.

24. Zábava

Znají jediný druh podívané, stále stejný při každém slavnostním shromáždění: nazí mladíci pro svou zábavu tančí mezi meči a nastavenými oštěpy. Cvik učinil z tohoto tance umění, umění dalo půvab, ne však pro výdělek nebo pro mzdu. Odměnou bujnosti, jakkoli odvážné, je potěšení diváků.

Hře v kostky, a to je podivné, se věnují, když jsou střízliví, jako vážné věci s takovou naruživostí, ať vyhrávají nebo prohrávají, že když přijdou o všechno, posledním a rozhodným hodem hrají o svou svobodu, ba o svůj život. Kdo prohraje, jde bez odporu do otroctví. I když je mladší, i když je silnější, dá se spoutat a prodat. Tak jsou umíněně paličatí na nepravém místě; oni tomu říkají věrnost slovu. Takto získané otroky prodávají, aby se i oni zbavili hanby za svou výhru.

25. Otroci

Otroků nepoužívají tak, jak je zvykem u nás, kde jsou jednotlivé práce přesně rozděleny mezi čeled' každý z nich má svůj dům, své hospodářství, a tam rozhoduje sám. Pán mu jen ukládá určité dávky - obilí, dobytek, šat - jako pachtýři; jen sem sahá otrokova závislost. Jinak práce v domácnosti vykonává manželka a děti. Trestat otroka tělesně, uvězněním nebo nucenou prací, k tomu dochází málokdy. Leckdy se stane, že pán otroka zabije, avšak ne kvůli kázni a z přísnosti, ale v návalu hněvu, jako by šlo o osobního nepřítele - s tím rozdílem, že zabít otroka není trestné.

Propuštěnci nestojí o mnoho výš než otroci. Zřídka mají nějakou váhu v domě, v obci nikdy, kromě národů, které mají krále. Tam se totiž povznášejí i nad svobodné, dokonce i nad urozené. U ostatních je nerovnoprávnost propuštěnců dokladem svobody.

26. Zemědělství

Půjčovat na úrok a provozovat lichvu je neznámé; tato neznalost je působivější než zákaz. Orná půda je zabírána všemi společně ve výměře odpovídající počtu těch, kteří ji budou obdělávat, potom si ji mezi sebou rozdělují podle důstojnosti. Velká rozloha zemědělské půdy ulehčuje dělení.

Pole se každý rok střídají, a ještě hodně půdy zbývá. Germáni nesoupeří totiž svou pílí s úrodností a rozlohou pozemků, aby vysazovali ovocné sady, oddělovali louky a zavlažovali zeleninové zahrady: od půdy vyžadují pouze obilí. Proto ani nedělí rok na tolik období jako my; rozeznávají a pojmenovávají zimu, jaro a léto, jméno a dary podzimu neznají.

27. Pohřbívání

Pohřby jsou bez okázalosti. Jen na to dbají, aby byly mrtvoly významných mužů spalovány dřevem určitých stromů. Na postavenou hranici nevrší ani oděv, ani vonné látky, dávají tam každému jen zbraň, v některých případech je spalován i kuň. Hrob je pokryt drnem. Pohrdají vysokými a pracnými pomníky, jako by taková pocta nebožtíky tížila. Nářky a slzy odkládají brzo, bolest a zármutek pozdě. Ženám sluší truchlit, mužům vzpomínat.

To jsem se dověděl o původu a mravech všech Germánů obecně; teď budu vykládat o společenském zřízení a o zvycích jednotlivých kmenů, pokud jsou odlišné, i o tom, které kmeny se vystěhovaly z Germánie do Galíí

II. Přehled jednotlivých kmenů

28. Negermánské kmeny v Germánii, Germáni na levém břehu Rýna

Božský Iulius, autor nejznamenitější, nás poučuje o tom, že moc Galů byla kdysi větší, a to nám dovoluje věřit, že i Galové přecházeli do Germánie. Jak slabou překážkou byl přece vodní proud, chtěl-li ten či onen národ, když zesílil, vyměnit svá sídla a zabrat taková, která byla dosud bez pána, nerozdělená mocí králů!

A tak mezi Hercynským lesem, řekou Rýnem a řekou Mohanem sídlili Helvetiové, dál za nimi Bojové, oba kmeny galské. Jméno Boihaemum trvá dosud a svědčí o dávných dějinách země, i když se obyvatelstvo změnilo.

Zda se však Araviskové přestěhovali do Pannonie od Osů, kmene bydlicího mezi Germány, nebo Osové od Aravisků do Germánie, to je nejisté vzhledem k tomu, že mají dodnes stejnou řeč, stejné zřízení a stejné mravy kdysi při stejné neúrodné půdě a stejné politické nezávislosti poskytovaly oba břehy stejné výhody i nevýhody.

Treverové a Nerviové si osobují germánský původ a jsou na něj ještě hrdí, jako by je sláva tohoto pokrevství oddělovala od podobnosti s Galy a od jejich ochablosti.

Na samém břehu Rýna sídlí kmeny bezpochyby germánské, Vangionové, Tribokové a Nemetové. Ani Ubiové se nestydí za svůj původ, i když si vysloužili čest být římskou kolonií a raději si říkají Agrippinští jménem odvozeným od jména zakladatelky jejich města. Před časem přešli přes Rýn a odměnou za svou osvědčenou věrnost byli usídleni na samém břehu jako strážcové hranic, ne jako střežení.

29. Římské území na pravém břehu Rýna

Batavové, kteří předčí všechny tyto kmeny statečností, bydlí jen na nevelkém pruhu podél břehu, jinak obývají ostrov v řece Rýnu. Kdysi byli větví kmene Chattů, kvůli vnitřním rozbrojům přešli do svých nynějších sídel a tam jim bylo určeno stát se součástí římské říše. Dodnes je jim zachována čest a vyznamenání za dávné spojenectví, neboť je neponižuje žádná daň, žádný publikán je nevysává, jsou osvobozeni od břemen a dávek, ponecháni jen pro službu bojovou a šetření jako zbraň a zbroj pro válku.

V stejné závislosti je i kmen Mattiaků; veliký římský národ rozšířil totiž úctu k své říši za Rýn a za staré hranice. A tak mají Mattiakové sídla a území na germánském břehu, avšak svou myslí a srdcem jsou s námi. Jinak se podobají Batavům, až na to, že stále ještě půda a podnebí jejich země dodává víc ohně jejich temperamentu.

Nepočítal bych k národům Germánie ty, kteří hospodaří na desátkových polích, ačkoli se usadili za Rýnem a Dunajem. Všelijací dobrodruzi z Galie, jimž bída dodala odvalu, zabrali pozemky nejistého vlastnictví; když pak tam bylo zřízeno pohraniční opevnění a když byly posádky posunuty kupředu, stalo se toto území předmostím naší říše a částí provincie.

30. Chattové

Dále za nimi jsou Chattové, jejichž sídla začínají u Hercynského lesa; jejich kraj není tak plochý a močalovitý jako území ostatních obcí, které zahrnuje Germánie, neboť tam jsou kopce a jen poněkud řídnou; Hercynský les své Chatty provází a současně s nimi končí.

Jejich těla jsou otužilejší než těla ostatních, údy šlachovité, pohled hrozivý, duch velmi čilý. Na Germány mají hodně rozumu a bystrosti. Vybírají si své náčelníky a poslouchají je, znají rozdělení vojska, dovedou se chopit příležitosti, dokáží počkat s útokem, účelně rozdělují den, opevňují se na noc, štěstí pokládají za něco nejistého, statečnost za jistotu, víc spoléhají na velitele než na vojsko, což je ze všeho nejvzácnější a je jinak vyhrazeno jen římské kázni.

Všechna jejich síla je v pěchotě, té nakládají kromě zbraní ještě nářadí a zásoby potravin. Jiné národy vidíš jít do boje, Chatty do války. Vzácné jsou přepady a nahodilé bitvy. Jezdeckým silám přísluší rychle získat vítězství a stejně rychle se stáhnout: rychlost je u nich stavěna hned vedle strachu, rozvážný postup je bližší neohroženosti.

31.

Zvyk, který se vyskytuje i u jiných germánských kmenů, ovšem zřídka a jen jako projev zmužilosti jednotlivců, stal se u Chattů obecným jevem. Jakmile totiž dospějí, nechávají si růst vlasy a vousy a vzdávají se této podoby tváře, obětované a zaslíbené statečnosti, až když zabijí nepřítele. Teprve nad zkrvaveným nepřítelem a ukořistěnými zbraněmi odhalí čelo a tvrdí, že teprve tenkrát splatili cenu za své narození a jsou hodni vlasti a otců. Zbabělcům a těm, kteří se bojí války, zůstává tento zanedbaný vzhled trvale.

Nejstatečnější nosí navíc železný prsten jako pouto (u jejich kmene je to symbol hanby), dokud se nevykoupí zabitím nepřítele. Velmi mnohým Chattům se tento vzhled líbí, někteří takto poznamenání už šedivěji a ukazují se tak nepřítelům i svým. Jim přísluší začínat všechny bitvy, oni jsou vždy v první řadě, a ta vyhlíží strašně; ani v době míru se však nezjemňuje výraz jejich tváře k přátelštějšímu pohledu. Nikdo z nich nemá dům ani pole a o nic se nestará. Ke komu přijdou, tam dostanou najíst, cizím plýtvají, svým pohrdají, až je bezkrevné stáří učiní neschopným snášet tak tvrdý život hrdiny.

32. Usipové a Tencterové

V nejbližším sousedství Chattů u Rýna, který už má stálé řečiště, takže může sloužit jako hranice, sídlí Usipové a Tencterové. Tencterové vynikají uměním jezdeckého výcviku nad obvyklou válečnou slávou a chvála pěšáků u Chattů není menší než chvála jezdců u Tencterů. Předkové dali příklad, potomci napodobují. Jízda na koni je hrou pro děti, soupeřením pro mladé muže, a i starci jí zůstávají věrni. Jako dědictví přecházejí spolu s čeledí, domem a právem nástupnictví i koně, ty však nedostává jako ostatní věci syn nejstarší, ale nejzdatnější a nejlepší ve válce.

33. Bructerové, Chamavové, Angrivariové

V sousedství Tencterů bylo kdysi možné setkat se s Bructery; teď prý se tam nastěhovali Chamavové a Angrivariové, když byli Bructerové společným zásahem okolních kmenů vyhnáni a takřka vyvražděni, a už se to stalo z nenávisť k jejich pýše, nebo pro sladkost lupy, nebo že nám byli bozi nějak nakloněni. Vždyť nám dokonce dopřáli podívanou na bitvu. Přes

šedesát tisíc jich padlo, ne římskými zbraněmi a střelami, ale pro potěšení našich očí, což je něco ještě skvělejšího. Kež nepřestane, kež stále trvá u národů když už ne láska k nám, tak aspoň nenávisť jedněch k druhým, protože v dobách, kdy osud doléhá na říši, nemůže štěstěna poskytnout nic významnějšího než nesvornost nepřátel.

34. Dulgubinové a Chasuariové

Angrivariům a Chamavům kryjí záda Dulgubinové, Chasuariové a jiné kmeny nepříliš známé, vpředu na ně navazují Frísiové. Těm se říká Malí a Velcí Frísiové podle stupně jejich sil. Oba kmeny jsou až k Oceánu vroubeny Rýnem a kromě toho se jejich obydlí rozkládají kolem obrovských jezer, po nichž už pluly i římské lodi. Dokonce i na Oceán jsme se tímto směrem odvážili. Podle obecně rozšířené pověsti stojí tam ještě Herculovy sloupy, ať už tam Hercules opravdu přišel, nebo ať jsme si zvykli spojovat s jeho slávou všechno velkolepé kdekoli na světě. Drusovi Germanikovi také nechyběla odvaha, ale Oceán stavěl nepřekonatelné překážky v cestu pátrání po jeho i Herculových tajemstvích. Od té doby se o to nepokusil nikdo a došlo se k názoru, že věřit v činy bohů je zbožnější a uctivější než je znát.

35. Chaukové

Do této chvíle jsme poznávali západní Germánii. K severu se vrací Germánie velkým obloukem. Hned území prvního kmene, Chauků, ačkoli začíná už u Frísiů a zabírá kus pobřeží, táhne se podél území všech kmenů, o nichž jsem dosud vykládal, a nakonec cípem zasahuje až k Chattům. Chaukové nejenže mají tyto ohromné prostory v moci, oni je i zaplňují; je to kmen mezi všemi Germány nejušlechtilejší, který chce svou velikost raději zajišťovat spravedlností. Bez žádostivosti, bez panovačnosti, v pokoji a v ústraní nevyvolávají žádné války, neplení území sousedů loupežnými výpravami a přepady. Nejlepším důkazem jejich statečnosti a síly je právě to, že se nepotřebují uchýlovat k násilí, aby zaujímali první místo. Zbraň však mají všichni pohotově a v případě potřeby i vojsko, velké množství mužů a koní. I když zachovávají mír, jejich pověst je stejná.

36. Cheruskové a Fosové

Po boku Chauků a Chattů žili Cheruskové dlouho nezneklidňováni, v míru příliš hlubokém a zmalátnějícím; bylo v tom víc příjemnosti než bezpečnosti, protože je pochybené být klidný uprostřed panovačných mocných sousedů. Kde platí pěstní právo, tam přísluší výklad slov umírněnost a řádnost silnějšímu. Tak Cheruskové, kteří byli kdysi zvaní dobří a spravedliví, platí nyní za lenochy a hlupáky, kdežto u vítězných Chattů štěstí bylo ztotožněno s moudrostí.

Zkáza Cherusků strhla s sebou i jejich sousedy Fosy; v neštěstí jsou jejich rovnocennými druhy, třebaže ve štěstí jim byli podřízeni.

37. Války Římanů s Germány

V témž koutě Germánie u samého Oceánu sídlí Kimbrové, dnes malá obec, ale velká svou slávou. Široko daleko se ukazují stopy jejich někdejší velikosti, na obou březích rozlehlé tábory a volná prostranství, z jejichž rozsahu bys ještě dnes mohl posoudit množství lidí a počet pracujících rukou toho kmene i věrohodnost zpráv o jeho velkém stěhování. Naše město stálo šest set čtyřicet let, když jsme za konsulátu Caecilia Metella a Papiria Carbona poprvé slyšeli řinčet zbraně Kimbrů. Počítáme-li od toho roku do druhého konsulátu císaře Traiana, vyjde nám zhruba dvě stě deset let: tak dlouho pokojujeme Germánii!

Během tak dlouhé doby mnoho ztrát na obou stranách. Ani Samnité, ani Punové, ani Hispánie nebo Galie, ani Parthové nám nedali častěji ponaučení. Svoboda Germánů je nebezpečnější než královská moc Arsakova. Co jiného než zabití Crassa nám může vmetnout ve tvář Východ, který sám ztratil Pakora a musil se sklonit před Ventidiem!

Avšak Germáni zabili nebo zajali Carbona, Cassia, Scaura Aurelia, Servilia Caepiona a Maxima Mallia a současně připravili římský národ o pět konsulských armád, a později i Caesara o tři legie spolu s Varem. A když je porazil Gaius Marius v Itálii, božský Caesar v Galii, Drusus, Nero a Germanicus na jejich vlastním území, nebylo to beze škody pro nás. Později byly strašné výhrůžky Gaia Caesara jen pro smích. Pak byl pokoj, až využili našich vnitřních rozbrojů a občanských válek, zmocnili se zimního tábora našich legií a dostali chuť i na Galii. Odtamtud byli sice vyhnáni, ale v poslední době jsme vítězství nad nimi víckrát slavili, než dobyli.

38. Suebové obecně

Teď musím promluvit o Suebech. Není to jediný národ jako Chattové nebo Tencterové, neboť zaujmají větší část Germánie a rozpadají se v menší kmeny s vlastním jménem, ovšem všichni dohromady si říkají Suebové.

Pro tento národ je příznačné, že si vyčesávají vlasy z čela a svazují je do uzlu. Tím se odlišují Suebové od ostatních Germánů, tím se odlišují u Suebů svobodní od otroků. U jiných kmenů zavedlo tento zvyk příbuzenství se Sueby, nebo jak se často stává, snaha podobat se jim, ale setkáváme se s tím u nich jen zřídka a jen u mladých lidí. Suebové si však až do stáří češou vzpurné vlasy dozadu a často je svazují do uzlu na samém temeni; náčelníci je mají upravené ještě ozdobněji. Je to parádivost, ale nevinná, neboť jim nejde o to, aby dávali najevo lásku nebo ji vyvolávali - oni se zdobí pro zraky nepřátel, když se chystají do války, aby vypadali vyšší a strašnější.

39. Semnonové

Za nejstarší a nejvznešenější ze Suebů se vydávají Semnonové. Víru v starobylost potvrzuje náboženský zvyk. V určenou dobu se scházejí vyslanci všech kmenů těžce krve v lese posvěceném obřady předků a pradávnou hrůzou a jménem obce obětují člověka, což je začátek příšerného barbarského obřadu.

Ještě jiným způsobem prokazují háji svou úctu: nikdo do něho nevstoupí jinak než v okovech, na znamení své podřízenosti a boží moci. Jestliže náhodou upadne, nesmí se nechat zvednout a vstát, ale válí se po zemi. Cílem celého kultu je ukázat, že tam je začátek kmene, tam je bůh, vládce všech a všeho, kterému je ostatní poddáno a povinno poslušností.

Vážnost Semnonů je zvětšována jejich blahobytem: bydlí ve stu krajích a velikost jejich společenství způsobuje, že se považují za hlavu všech Suebů.

40. Ctitelé bohyně Nerthus

Naproti tomu Langobardy vyzdvihuje k vznešenosti jejich malý počet. Obklíčeni četnými mocnými kmeny zajišťují si bezpečnost ne poslušností, ale boji a srdnatostí.

Pak následují Reudignové, Avionové, Angliové, Varinové, Eudosové, Suardonové a Nuitonové, ti jsou chráněni lesy a řekami. Jednotlivě není na nich nic pozoruhodného; společné jim je, že uctívají bohyni Nerthus, to jest Matku Zemi, a věří, že zasahuje do lidských záležitostí a osobně navštěvuje národy.

Na jednom ostrově v Oceánu je posvátný háj a v tom háji je vůz věnovaný bohyni, přikrytý přehozem. Dotknout se ho je dovoleno jen knězi. Kněz pozná, kdy je bohyně uvnitř, zapřáhne do vozu krávy a s velkou uctivostí provází bohyni na cestě. Tenkrát jsou dny plné radosti, slaví se svátky na místech, která bohyně poctí svým příjezdem a svým pobytem. Nezačínají se války, neberou se do rukou zbraně; je zavřeno veškeré železo. Jen tak dlouho je však znám mír a pokoj, jen tak dlouho milován, dokud týž kněz neodveze bohyni zpátky do chrámu, když už má styku s lidmi dost. Pak je povoz, přehoz a božstvo samo (chceš-li, věř tomu) omýváno v tajemném jezeře. Tuto službu konají otroci a totéž jezero je pak okamžitě pohlť. Odtud tajemná hrůza a svatá nevědomost o podstatě tajemství, jež vidí jen lidé odcházející na smrt.

41. Hermundurové

Tato část suebského území se už ovšem táhne do odlehlejších končin Germánie. Bližší, budou-li nyní sledovat Dunaj, jako jsem dříve sledoval Rýn, je obec Hermundurů, věrná Římanům. Proto jako jediní z Germánů obchodují nejen na dunajském břehu, ale i ve vnitrozemí a v nejskvělejší kolonii raetské provincie. Volně a bez kontroly přecházejí přes hranice, kudy chtějí, a ačkoli ostatním národům ukazujeme jen své zbraně a vojenské tábory, těmto jsme otevřeli své domy a vily, aniž vyslovili takové přání. V kraji Hermundurů vyvěrá Labe, řeka kdysi proslulá a známá; teď o ní slycháme jen tu a tam.

42. Naristové, Markomani a Kvádové

Vedle Hermundurů sídlí Naristové a dále Markomani a Kvádové. Obzvláštní je sláva a moc Markomanů. I samotná svá nynější sídla získali statečností, vyhnáním Bojů. Avšak ani Naristové a Kvádové se nepokazili. To je jakoby čelo Germánie směrem k Dunaji. Markomani a Kvádové si uchovali až do doby, na kterou se ještě pamatujeme, krále domácího původu ze vznešeného rodu Marobudova a Tudrova. Dnes snášejí i cizí. Moc a hodnost králů se opírá o schválení Říma. Tu a tam jim pomáháme vojensky, častěji penězi, a jejich vážnost není proto menší.

43. Germáni na severovýchodě

Ještě dál kryjí záda Markomanů a Kvádů Marsignové, Kotinové, Osové a Burové. Marsignové a Burové připomínají svou řečí a svými zvyky Sueby, galský jazyk usvědčuje Kotiny a pannonský Osy, že nejsou Germáni, stejně tak jako okolnost, že snášejí poplatky. Tyto poplatky jim jako cizincům ukládají jednak Sarmatové, jednak Kvádové. Kotinové dolují i železo, aby byla jejich hanba ještě větší.

A všechny tyto kmeny se jen v malé míře usadily na zorané rovině, jinak v hvozdech a na vrcholcích hor. Suebskou zemí prochází a půlí ji na dvě části souvislý horský hřeben, za nímž je usazeno velmi mnoho kmenů, z nichž největší rozlohu zaujímají Lugiové rozdělení na více obcí. Postačí, když vyjmenuji nejmocnější: Hariové, Helveconové, Manimové, Helisiové a Nahanarvalové.

U Nahanarvalů ukazují háj spojený s prastarým náboženským kultem. V čele tohoto kultu stojí kněz oblečený v ženském rouše a bohové, které uctívají, jsou podle římského výkladu Kastór a Pollux. Těm odpovídají svou podstatou, ale jmenují se Alkové. Žádné modly, žádná stopa cizích náboženských představ. Jsou uctíváni jako bratři, jako dva jinoši.

Avšak drsní Hariové nejenže předčí svou silou kmeny, které jsem před chvílí vypočítal, ale navíc ještě zvyšují divokost umělými prostředky a dobou: černé štíty, pomalovaná těla, k bojům si vybírají tmavou noc. Už jen příšerný a ponurý vzhled strašidelného vojska nahání hrůzu a žádný nepřítel nevydrží nezvyklý a přímo pekelný pohled, vždyť ve všech bojích jsou nejdřív přemáhány oči.

44. Germáni na severu

Za Lugii žijí pod královskou vládou Gotonové s uzdou už víc přitaženou než ostatní germánské kmeny, ne však tolik, aby byla ohrožena jejich svoboda. Bezprostředně za nimi sídlí u Oceánu Rugiové a Lemoviové. Pro všechny tyto kmeny jsou typické kulaté štíty, krátké meče a poslušnost vůči králům.

Pak jsou obce Suionů, už v samém Oceánu; Suionové nejsou silní jen svými muži a zbraněmi, ale i loďstvy. Tvar jejich lodí se liší od našich tím, že na obě strany vybíhá příď a je svým čelem stále připravena k přistání. Nepoužívají plachty ani neupevňují po bocích v řadě vesla - ta jsou volná a pohyblivá jako u některých říčních člunů a mohou být použita k veslování dopředu nebo dozadu, jak je právě zapotřebí.

Také je u nich ve vážnosti bohatství, a proto vládne jeden, už neomezeně, s neodvolatelným právem na bezpodmínečnou poslušnost. Zbraně u nich nejsou volně k použití jako u ostatních Germánů, ale jsou uzavřené a střežené, a to otrokem, protože proti náhlému nepřátelskému přepadu je chrání Oceán, zbraně v nečinných rukách snadno svedou ke zneužití, a neznamenaloby to pro krále žádnou výhodu, kdyby měl dozor nad zbraněmi nějaký šlechtic nebo vůbec svobodný muž, i kdyby to byl propuštěnec.

45. Jantar

Za Suiony je jiné moře, líné a téměř nehybné. Že obepíná a uzavírá zemský kotouč, tomu lze věřit na základě toho, že se tam poslední záře zapadajícího slunce udrží až do východu tak jasná, že zastíní hvězdy. Navíc panuje přesvědčení, že je slyšet šum způsobený vynořováním slunce a že je vidět koně a paprsky kolem hlavy toho, kdo řídí sluneční vůz. Je pravda, co se říká: tam až sahá svět, a dál ne.

Tak tedy půjdeme dále po pravém břehu Suebského moře; jeho vlny omývají sídla Aestiů, kteří mají zvyky a vzhled Suebů, jazyk bližší britanskému. Uctívají Matku bohů. Jako odznak víry nosí figurky kanců. Tento amulet činí ctitele bohyně bezpečným i uprostřed nepřátel víc než zbraně a jakákoli jiná ochrana.

Zřídka užívají zbraní ze železa, často kyjů. Obilí a ostatní polní plodiny pěstují s větší vytrvalostí, než jakou by člověk čekal vzhledem k obvyklé germánské nechuti k práci. Prozkoumávají však i moře a jediní ze všech sbírají na mělčinách a na břehu jantar, kterému říkají glesum. Nejistili, ba ani po tom nepátrali - vždyť to jsou barbaři -, jaká je jeho podstata a co způsobuje jeho vznik. Dlouho se dokonce válel nepovšimnut mezi ostatním, co moře

vyvrhlo, až mu naše rozmařilost pomohla k jménu. Sami ho neužívají. Sbírá se surový, nezpracovaný přichází na trh a cena, kterou za něj dostávají, je udivuje.

Jantar je stromová pryskyřice, to lze poznat z toho, že v něm často prosvítá různý hmyz žijící na zemi nebo okřídlený, který se chytil do vytékající šťávy a teď je uzavřen, když hmota ztuhla. Já si tedy myslím, že tak jako jsou v dálných krajích Východu úrodnější hvozdy a háje, kde stromy vypocují kadidlo a balzám, jsou takové i na ostrovech a v zemích Západu a v nich pryskyřice vytlačena a roztavená paprsky blízkého slunce stéká do nejbližšího moře a silou příboje je vyplavována na protilehlé břehy. Budeš-li zkoumat podstatu jantaru nad ohněm, vzplane jako pochodeň a hoří páchnoucím smolným plamenem; po chvíli se roztaví v hmotu podobnou smůle nebo pryskyřici.

Hned za Suiony přijdou kmeny Sithonů. Ve všem ostatním se jim podobají, jen jednou věcí se liší, že jim panuje žena. Tak hluboko klesli pod úroveň národa nejen svobodného, ale i zotročeného.

46. Nejzazší severovýchod

Tam končí Suebie.

Jsem na rozpacích, zda mám národy Peucinů, Venethů a Fennů počítat ke Germánům nebo k Sarmatům. Peucinové ovšem, kterým někteří říkají Bastarnové, připomínají jazykem, způsobem života, typem sídlišť a stavbou domů Germány. Všichni jsou špinaví a jejich předáci tupí a lhostejní. Mísí se sňatky se Sarmaty a to jim dodává leccos z jejich ohyzdnosti.

Ze sarmatských mravů přejali mnoho i Venethové, neboť se prohánějí jako lupiči po zalesněných horách, které se tyčí mezi Peuciny a Fenny. Lze je však přece jen spíš počítat ke Germánům, neboť si stavějí domy, nosí štíty a mají rádi pochod a rychlost. U Sarmatů je všechno jiné, neboť žijí na voze a v sedle.

Fenny vyznačuje divokost vzbuzující podiv a odporná chudoba; nemají zbraně, nemají koně, nemají pevný dům; k jídlu byliny, za oděv kůže, lůžko - holá zem. Jedinou jejich nadějí jsou šípy, k nimž z nedostatku železa přidělávají hroty z kostí. Lov živí stejně muže i ženy, neboť ty stále lovce provázejí a žádají podíl na kořisti. Pro děti není žádný jiný úkryt před šelmami a deštěm než chatrče ze spletených větví. Tam se vracejí muži, tam se zdržují starci. Takový život však považují za šťastnější než plahočit se na polích, dřít se při stavbě domů nebo obchodovat svým a cizím zbožím a kolísat mezi nadějí a strachem. Bez starostí o lidi, bez starostí o bohy dosáhli toho, čeho dosáhnout je nejtěžší: necítí potřebu ani přát si něco.

Všechno ostatní už patří do říše bájí: tak prý Hellusiové a Oxionové mají hlavy a obličej lidské, těla a údy zvířecí. To však jako nezaručenou věc nechám nerozhodnuté.

Poznámky

1. Germánie jako celek - ne ovšem politický - pokus Arminiův o sjednocení Germánů ztroskotál.

horami - Karpaty

její hranice obtéká Oceán - podle běžné představy se věřilo, že Země má podobu plochého kotouče, kolem něhož proudí široká řeka Oceán.

poloostrovy - především Jutský

ostrovů - především Skandinávie, která byla považována za ostrov ještě dlouho do středověku.

2. všichni ostatní - to jest sídlící na Rýně

3. v pohraničním území germánsko-raetském - u jižního břehu Bodamského jezera. Ony náhrobní nápisy byly pravděpodobně galského původu, neboť Galové užívali řecké písmo.

4. nazrzlé vlasy - někdy i přibarvované, aby z nich šel větší strach.

vlivem... půdy - která je málo úrodná.

5. ozdobou čela - hovězí dobytek pěstovaný v Itálii se vyznačoval mohutnějšími rohy.

kdopak po ní pátral? - o dvacet let později mluví Tacitus v Análech o římských dolech v území Mattiaků (u dnešního Wiesbadenu), které tam byly v provozu v r. 47 n. 1.

denáry se zoubkovaným okrajem a s obrazem vozu s dvojspřežím - denáry jsou hlavní římské stříbrné mince. Tzv. nummi serrati "se zoubkovaným okrajem" byly raženy v 1. stol. př. n. 1., nummi bigati "s bohyní Vítězství na voze taženém dvěma koňmi" byly raženy už ve 2. stol. př. n. 1.

6. Jen málo jich užívá meč - Tacitova zmínka v 18. kapitole o meči jako svatebním daru nemusí být s tím tvrzením v rozporu: může jít o dar obvyklý v nejvyšších vrstvách.

kovovou nebo koženou přilbu - kovovou přilbu zvanou cassis nosili římsští jezdci, koženou zvanou galea římsští pěšáci.

nechávací zatačet (jízdu) doprava - tak se jezdci obražejí k nepříteli levou stranou chráněnou štítem.

7. sošky zvířat a symboly - bůh Vodan měl jako posvátné zvíře hada a vlka a jako symbol oštěp, Donar medvěda, kozla a kladivo, Ziu berana a meč.

v bezprostřední blízkosti jsou lidé jim nejdražší - Germáni vozili ženy a děti s sebou na vozech. Před bitvou byla z vozů sestavena vozová hradba. Během bitvy ženy hlídaly zajatce, ošetřovaly raněné a někdy dokonce aktivně zasahovaly do boje.

8. za vlády zbožněného Vespasiana - císař Titus Flavius Vespasianus vládl v letech 69 - 79 n. 1.

že by z nich dělali bohyně - jak se to stávalo stále častěji zvykem v Římě: císař Caligula dal například prohlásit za bohyni svou sestru, Nero svou čtyřměsíční dcerušku.

9. Z bohů ctí nejvíc Mercuria - Tacitus neuvádí germánská jména, ale vždy jméno toho římského boha, který má podobné znaky jako bůh germánský, aby čtenářům přiblížil představu o nich. Jménem Mercurius označuje Vodana, Hercules je germánský Donar a Mars je Ziu.

lidské oběti - obvykle příslušníky jiného národa, buď zajatce, nebo otroky, z domácích jen odsouzenec k smrti

symbol v podobě liburnské lodi - liburnská loď byla rychlá loď, jaké stavěli illyřtí Liburnové, sídlící v dnešní Dalmácii. Někteří badatelé soudí, že i v tomto případě nejde o cizí kult přenesený do Germánie, ale že jde o nějaké domácí ženské božstvo, jako byla např. Nehalennia nebo Nerthus.

že by měli bohy zavírat mezi čtyřmi stěnami - nestavěli jim chrámy.

10. Useknou větev plodného stromu - co přináší plody, může přinést požehnání i jinak. Nemusí to být strom s plody jedlými. Je pravděpodobné, že dávali přednost buku: německý název pro písmeno Buchstabe znamená "buková tyčinka", "los s vyrytým znamením, které se přečetlo".

zjišťování budoucnosti z hlasu a letu ptáků - jako v Římě takzvaná auspicia

12. zbabělce... ponoří do bažiny - kostry nalezené v močálech v Dánsku a v severním Německu mohou pocházet v mnoha případech z takových poprav. Zakrytí roštím mělo možná znemožnit, aby se duch popraveného mohl vrátit a škodil.

13. oblečení mužské togy - v Římě chlapec odkládal v šestnácti letech chlapeckou togu zvanou toga praetexta (byla lemována nachovým pruhem) a oblékal bílou mužskou togu (toga virilis) jako odznak plnoletosti.

15. dary od sousedních národů - možno chápat jako dobrovolné "výpalné" mající chránit před napadením.

16. Nestavějí z kamene ani z cihel - to se naučili teprve od Římanů, jak dosvědčují i přejaté názvy pro zeď, cihlu, maltu, okno atd.

17. Jako oděv slouží všem plášť - byl z kožešiny, vlněné tkaniny nebo plátna.

spodní oděv, který... těsně přiléhá - skládal se ze dvou částí, kazajky a kalhot. Tacitus nemluví o všech částech oblečení, které známe z výtvarných památek (Trajánův sloup, sarkofágy, různé jiné plastiky).

vnější Oceán - nejvýchodnější část Baltského moře

18. jejich mravy (si) zaslouží největší chválu - Tacitus ve snaze ukázat příklad a vzor svým krajanům, u nichž byly rodinné vztahy hodně uvolněné, vytvořil rétoricky vyzdobený a v lecčems jistě idealizovaný chvalo zpěv na morálku u Germánů.

Věno nepřináší manželka manželovi, ale manžel manželce - pravděpodobně se tento zvyk vyvinul ze zvyku kupovat si nevěstu. Když mladá manželka věnovala manželovi zbraň, odevzdávala se tím manželovi do moci.

19. Tajné dopisování - Tacitus naráží na poměry ve vyšších kruzích v Římě, kde hrály milostné dopisy velkou roli.

kde se vdávají jen panny - tj. kde se vdova již nesmí provdat.

aby... nemilovaly manžela, ale manželství - jako instituci vedoucí k mateřství

než jinde dobré zákony - Tacitus má na mysli římské zákony o manželství, zejména Augustovy, které byly namířeny proti bezdětnosti a postihovaly neženaté a bezdětné, které podporovaly manželství a rodinu a snažily se přispět ke zvýšení populace.

20. Vlastní matka kojí každé dítě sama - ve vyšší společnosti římské bylo zvykem, že dítě bylo svěřováno kojné a vychováváno otroky. V nedostatku mateřské péče a výchovy spatřuje Tacitus jednu z hlavních příčin úpadku mravů v Římě, jak vykládá podrobněji v Dialogu o řečnících.

bezdětnost nepřináší žádné výhody - v Římě si bezdětné předcházeli různými dárky, pozornostmi a úsluhami ti, kteří by byli po nich rádi dědili a kteří doufali, že za tyto pozornosti budou závětí učiněni dědici.

22. každý na svém sedadle - Tacitus zase jako všude zdůrazňuje rozdíl proti poměrům v Římě: tam při jídle tři leželi na jednom lehátku a mezi třemi lehátky sestavenými do podkovy byl společný stůl.

Národ neúskočný a bezelstný; - Caesar (Zápisky o válce galské IV, 13, 4) mluví naopak o jejich věrolomnosti a falešnosti. Velleius Paterculus (I, 118, 1) tvrdí, že přes svou divokost jsou Germáni největší mluvkové na světě a že jsou rození lháři.

23. odvar z ječmene - pivo

čerstvě ulovená zvěřina - při rozvinutém chovu dobytka jedli Germáni především maso domácích zvířat; Tacitus si však vždy všimá především toho, co je jiné než u Římanů, a přechází shodné zvyky - nemluví ani o chlebu, třebaže u některých kmenů výslovně uvádí, že pěstují obilí.

aniž jídlo nějak zvlášť... koření - používali jen sůl.

24. tančí mezi meči - původně to byl nejspíše náboženský tanec k počtě boha války.

25. Zřídka mají (propuštěnci) nějakou váhu - na rozdíl od císařského Říma, kde otroci propuštění na svobodu mívali velký vliv hospodářský i politický.

27. dbají, aby byly mrtvoly významných mužů spalovány dřevem určitých stromů - podle archeologických nálezů to byl dub, buk, borovice, jalovec. Germáni původně pochovávali do země, pohřeb žehem se mezi nimi šířil až později.

dávají každému jen zbraň - archeologické nálezy ukazují, že ženám byly dávány do hrobu jehly, nože apod., dětem hračky.

28. Božský Iulius... nás poučuje - Gaius Iulius Caesear podal ve svých Zápiscích o válce galské zprávu o poměrech v Galii i Germánii.

i Galové přecházeli do Germánie - nejen Germáni do Galie. Viz Caesarovy Zápisky o válce galské, VI, 24, 1.

jméno Boihaemum trvá dosud - označení Čech, z něhož vzniklo později latinské Bohemia, německé Böhmen.

od podobnosti s Galy a od jejich ochablosti i v 11. kapitole Agricoly mluví Tacitus o Galech své doby s despektem.

říkají si raději Agrippinští - jejich hlavní město Ara Ubiorum bylo přejmenováno na Colonia Agrippinensis (dnešní Kolin nad Rýnem) podle Germanikovy dcery Agrippiny Mladší, která se tam narodila.

29. žádný publikán je nevysává - publikáni si pronajali vybírání daní, cel a jiných státních příjmů a pak je se ziskem vybírali.

hospodaří na desátkových polích - hranicí mezi římskou říší a Germány byl Rýn a Dunaj. Na druhý břeh přešli Římané v oblasti dnešního Vrtemberska a Bádenska severně od horního Dunaje, tím odstranili ostrý výběžek Germánie do svého území a zkrátili spojení mezi armádou rýnskou a dunajskou. Na ochranu proti svobodným Germánům bylo zřízeno pohraniční opevnění zvané limes, které se táhlo v délce asi 500 km zhruba od dnešního Rheinbrohl-Hönnigen na Rýně až ke Kelheimu na Dunaji. Jeho součástí bylo na tisíc strážních věží. Název tohoto trojúhelníkového území decumates agri bývá vykládán jako označení území, z něhož musejí uživatelé platit desátek z výnosu ("desátková pole"). Jsou i jiné výklady, například že název pochází od galského slova pro "deset" a že tedy agri decumates byly rozděleny na deset dílů - okresů. K připojení tohoto území k římské říši došlo za Flaviovců mezi r. 74 a 98 n. l., odtrhlo se od ní r. 263 n. l.

30. Hercynský les své Chatty provází a současně s nimi končí - kde přestává Hercynský les, přestávají i sídla Chattů.

31. Nejstatečnější nosí navíc železný prsten - tím se dávají do otroctví bohu války - kroužek znamená připoutání k božstvu. Nevíme, zda šlo skutečně o prsten, nebo o kruh na paži nebo dokonce na hrdle.

32. u Rýna, který už má stálé řečiště - dolní tok Rýna je rozvětven v řadu ramen.

33. že nám bozi byli nějak nakloněni - byli to velmi nebezpeční protivníci Římanů.

dopřáli podívanou na bitvu - z Římského tábora Castra Yetera (dn. Xanten) bylo vidět hluboko do země Bructerů.

34. kolem obrovských jezer - později dala vznik Zuiderskému moři.

po nichž už pluly i římské lodi - např. pod vedením Drusovým r. 12 př. n. l., Tiberiovým r. 5 n. l. a Germanikovým r. 15 a 16 n. l.

Herculovy sloupy - vedle Gibraltarů jsou tak označovány skalní útvary i jinde, např. u Černého moře. Zde jsou tím míněny nejspíš sloupům podobné skály na Helgolandu, které byly zničeny bouří r. 1721.

Drusovi Germanikovi také nechyběla odvaha r. 12 př. n. l. se Drusus plavil s loďstvem podél pobřeží Severního moře a dostal se asi až k ústí Vesery.

35. K severu se vrací Germánie velkým obloukem - Jutský poloostrov

jejich pověst je stejná - jako kdyby stále válčili.

36. v míru příliš hlubokém a zmalátňujícím - vrcholné období dějin Chersků je spojeno se jménem Arminiovým, pod jehož vládou spolu s dalšími kmeny porazili r. 9 n. l. Římany v Teutoburském lese. Příčinou jejich úpadku byly vnitřní rozpory a boje s Chatty.

37. na obou březích rozlehlé tábory - Kimbrové opustili kolem r. 120 př. n. l. po nějaké přírodní katastrofě skoro všichni svůj domov na Jutském poloostrově a táhli Evropou hledat nová sídla. Podle Odry se přes Moravu dostali až do Alp, u Noreie porazili r. 113 př. n. l. římskou armádu, jíž velel Papirius Carbo, pak táhli na severozápad, až se dostali k Rýnu. Rozsáhlá tábořiště na obou březích Rýna, o kterých mluví Tacitus, však pravděpodobně nebyly stopy tažení Kimbrů, ale předhistorická ochranná hradiště. Od Rýna se obrátili do Galie, r. 101 př. n. l. byli rozdraceni Mariem v severní Itálii u Vercell.

Naše město stálo šest set čtyřicet let - římská éra začíná rokem založení Říma, tj. r. 753 př. n. l. Od r. 113 př. n. l., kdy byl konsul Gnaeus Papirius Carbo Kimbry poražen u Noreie, do druhého konsulátu císaře Traiana v r. 98 n. l. (to je rok vzniku Tacitovy Germánie) je to zhruba 210 let.

Ani Samnité, ani Punové, ani Hispánie nebo Galie, ani Parthové nám nedali častěji ponaučení - Tacitus připomíná nejtěžší chvíle v dějinách Říma: samnitské války v letech 343 - 290 př. n. l., punské války v letech 264 až 146 př. n. l., dvě stě let trvajících dobývání Hispánie, která byla navíc bojištěm i v občanských válkách, dobývání Galie Caesarem od r. 58 př. n. l. a velké povstání Galů vedené Vercingetorigem, stále nebezpečí hrozící v Asii ze strany Parthů. Parthové zničili v r. 53 př. n. l. římskou armádu, jíž velel Crassus. Ten v bitvě padl i se synem. Přesně na den o patnáct let později Římané Parthům tuto porážku oplatili, když Ventidius Bassus porazil jejich vojsko v bitvě, v níž padl i parthský král Pakoros. Pak Tacitus vypočítává porážky způsobené Římu Germány. Konsul Gnaeus Papirius Carbo padl v prohrané bitvě u Noreie r. 113, konsul Lucius Cassius Longinus byl poražen r. 107 př. n. l. Tiguriny u Garonny a padl, jeho vojsko bylo posláno pod jho, což byla nejhorší potupa, legát Marcus Aurelius Scaurus, prokonsul Quintus Servilius Caepio a konsul Gnaeus Mallius Maximus byli poraženi r. 105 př. n. l. Kimbry a Teutony u Arausionu (dnešní Orange), r. 9 n. l. Augustův (= Caesarův) legát Publius Quinctilius Varus, který chtěl zavést v Germánii římské soudnictví, byl přepaden v Teutoburském lese Arminiem a jeho Cherský, jeho armáda byla zničena, on byl zraněn a spáchal sebevraždu. Tacitus se nezmiňuje o porážce, kterou utrpěl místodržitel Galie zvané Comata Marcus Lollius v r. 16 př. n. l. od Sugambrů, Usipetů a Tencterů, kteří překročili Rýn. Pak se Tacitus vrací k draze zaplacenému vítězství, které získal Marius r. 101 př. n. l. u Vercell nad Kimbry, k Caesarovým bojům v Galii v l. 58 až 52 př. n. l. a k výpravám proti Germánům za Augusta (Drusus a Nero = Tiberius) a za Tiberia (Germanicus). Nakonec připojuje směšnou vzpomínku na císaře Caligulu (= Gaius Caesar), o jehož "tažení" proti Chattům v r. 39 n. l. píše v Historiích (4, 15) jako o ludibrium ("šáskárna"). Přitáhl s obrovskou armádou k Rýnu, protože však v té chvíli Germáni zachovávali mír a nebylo tedy proti komu bojovat, poručil části své tělesné stráže, aby se schovala v lese, a tam je "zajal", jako by to byli Germáni. Pak slavil triumf a užíval čestné příjmení Germanicus, "vítěz nad Germány".

využili našich vnitřních rozbrojů - v r. 69, v "roce tří císařů", vzbouřili se Batavové vedeni Civilem a r. 70 n. l. dobyli tábor Castra Vetera (u dnešního města Xanten).

v poslední době jsme vítězství nad nimi víckrát slavili, než dobyli - podobný triumf jako Caligula slavil později v r. 83 n. l. i Domitianus - nechal vést v triumfálním průvodu jako germánské zajatce převlečené Galy.

41. Bližší - díváme-li se směrem od Itálie.

v nejskvělejší kolonii raetské provincie - Augusta Vindelicorum, nyní Augsburk

V kraji Hermundurů vyvěrá Labe - zdá se, že Tacitus zaměnil Labe za jeho levý přítok Saalu. Proslulé bylo Labe v Římě v době Drusových výprav v letech 12-9 př. n. l., když je Augustus chtěl učinit hranicí říše. Po porážce v Teutoburském lese v r. 9 n. l. byl takovým plánům konec.

42. Dnes snášejí i cizí - Římané nelibě nesli vzrůst Marobudova vlivu, pokusili se - bez úspěchu - o trestnou výpravu proti němu v r. 6 n. l. Po pádu Marobuda i jeho nástupce Katvalda Římané učinili z Markomanů i Kvádů své vazaly a dosazovali jim krále.

43. Kotinové dolují i železo, aby byla jejich hanba ještě větší - místo aby si z něho vyrobili zbraně a osvobodili se, odevzdávají je svým utlačovatelům.

44. už v samém Oceánu - Skandinávie byla považována za ostrov.

45. uzavírá zemský kotouč - Tacitus si představuje Zemi jako plochý kotouč obklopený Oceánem a mluví o poměrech v době letního slunovratu. Představa, že je slyšet, jak se vynořuje sluneční vůz z vody, je řecko-římská, ne germánská.

po pravém břehu Suebského moře - na východ podél Baltského moře

Sami ho (jantar) neužívají - Tacitovy informace nejsou přesné. Jednak se jantar používal na výrobu šperků v oblasti Baltského moře od mladší doby kamenné, jednak ho sbírali a obchodovali s ním nejen Aestiové, ale i jiné kmeny, např. na západním pobřeží Jutského poloostrova.